

МОРАЛЬНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОСВІДОМОСТІ: СОВІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Сьогодні людина дуже інтенсивно експлуатує природне середовище для особистих потреб. При цьому людина не замислюється над наслідками такого потребового ставлення. Взаємодія людини з природою призводить до збільшення кількості екологічних катастроф. У світлі визначеного постає питання вивчення моральних детермінант екологічної свідомості, а саме совісті та відповідальності. Визначення совістливого та відповідального ставлення до природного середовища зумовлено збільшення екологічних катастроф. Отже, метою нашого дослідження стало виявлення особливостей моральних детермінант (совість і відповідальність) екологічної свідомості молодих людей, що проживають у місті та сільській місцевості.

Досліджуючи екоціннісні диспозиції було з'ясовано, що серед досліджуваних, які проживають у сільській місцевості домінують соціальні цінності, а у жителів міста – Я-цінності. Це означає, що для жителів села важливо, щоб власні цінності співпадали з цінностями соціуму. При цьому було встановлено, що саме для тих, хто живе в сільській місцевості екологічні цінності є незначущими. Особи, які проживають у міській місцевості головними та важливими вважають свої власні цінності.

За результатами дослідження було встановлено, що жителі міста на статистично значущому рівні відрізняються від жителів села такими цінностями, як «екологічні». Зокрема, жителі міста є більш екоорієнтованими, вони усвідомлюють наслідки «спілкування» з природним середовищем. З іншого боку, моральні цінності важливіші для жителів села – останні більше цінують в інших прояв совісності, порядності, вдячності, відповідальності, у порівнянні з містянами.

Отримані результати свідчать, що більшість селян розуміють та усвідомлюють необхідність взаємодії з природою на основі співпраці. Саме колаборативна екологічна диспозиція сприяє тому, що люди будуть більш стриманими та виваженими

по відношенню до природи. При цьому зауважимо, що інша половина опитаних жителів села проявляють несесітивну диспозицію. Відповідно до цієї екологічної диспозиції, природа сприймається як певний «сосуд», з якого можна постійно щось черпати та брати не задумуючись про наслідки. При переважанні несесітивної екологічної диспозиції людина вважає себе головною та господарем у стосунках з природним середовищем. Серед жителів спостерігаємо протилежність екологічних диспозицій. З одного боку, містяни проявляють слабкість перед стихіями природного середовища, а з іншого – намагаються підкорити природу задля задоволення своїх інтересів. Найменш характерною для жителів сільської місцевості є совмісійна екоціннісна диспозиція, яка свідчить про те, що людина не підкориться природному середовищі. Хоча саме дана екоціннісна диспозиція є домінуючою та характерною для містян. Совмісійна екоціннісна диспозиція характерна для 50% жителів міста. Окрім цієї диспозиції для містян характерні совметральна та індиферентна. Також жителі міста схильні усвідомлено приборкувати природне середовище для задоволення власних потреб. Інші екоціннісні диспозиції виражені у незначній частині опитаних містян.

Згідно з отриманими даними, майже однакова відсоткова кількість опитаних селян та містян схильні проявляти зневажливе ставлення до природного середовища.

Отримані результати свідчать, що для досліджуваних (незалежно від місця проживання) характерний середній рівень відповідальності. Тобто прояв відповідальності залежить від значущості та важливості ситуації. Зауважимо, що високий рівень відповідальності більш характерний для жителів міста. Високий рівень відповідальності проявляється в тому, що жителі села та міста усвідомлюють необхідність дотримання соціальних вимог суспільства, суспільних обов'язків, соціальних завдань, норм і цінностей.

На підставі отриманих результатів встановлено статистично значимі відмінності у групах з різним рівнем відповідальності. З'ясовано, що екологічні та моральні цінності, а також колаборативна екоціннісна диспозиція більш характерна та значуща для осіб з високим рівнем відповідальності.

Отримані дані означають, що молоді люди із високим рівнем відповідальності при взаємодії з природним середовищем усвідомлюють всю необхідність толерантного ставлення до природи.

Для респондентів з низьким рівнем відповідальності характерні Я-цінності, індиферентна та несеситивна екоціннісні диспозиції. Отримані результати свідчать, що у свідомості досліджуваних з низьким рівнем відповідальності переважають уявлення, що вони є господарями природи та сприймають її лише як джерело певних ресурсів, потрібних людині, а також байдуже ставляться до природного середовища та його проблем.

Досліджуючи совістливість респондентів, які проживають на різній території, було встановлено наступні результати. Діагностовано, що серед усіх досліджуваних найбільш совістливими виявилися жителі сільської місцевості. Отже, останні більше проявляють моральну самосвідомість, у різних життєвих ситуаціях схильні до морального самоконтролю, схильні виконувати всі моральні зобов'язання, здатні до рефлексії, у порівнянні із жителями міста.

За результатами порівняння осіб з високим та низьким рівнем совістливості на основі t-критерію Ст'юдента було з'ясовано, що для осіб з високим рівнем совістливості притаманні моральні цінності, колабораторна екоціннісна диспозиція. Отримані результати свідчать, що у свідомості респондентів з високим рівнем совістливості є усвідомлення необхідності взаємодіяти з природою на основі співпраці. Вони усвідомлюють необхідність бути стриманими та поводитися виважено по відношенню до природи. Досліджувані з високим рівнем совістливості у життєдіяльності орієнтуються на моральні норми, принципи, а також усвідомлюють сутність і наслідки своїх учинків. Вони розрізняють основні моральні категорії: добра, справедливості, доброчесності, гідності та інші.

На статистично значущому рівні зафіксовано відмінність щодо прояву екологічних цінностей у респондентів з різним рівнем совістливості. Для досліджуваних з високим рівнем совістливості характерна екоорієнтованість, яка проявляється у тому, що досліджувані у своєму житті базуються на моральних нормах, принципах.

Для групи з низьким рівнем совістливості характерні совметральна та гашенарна екоціннісні диспозиції. Соціальні впливи більше відчують особи з низьким рівнем совістливості. Отже, особи з низьким рівнем совістливості усвідомлено прагнуть підкорити природне середовище заради власних потреб. Вони здатні здійснювати насильницькі дії по відношенню до природи, щоб підвищити рівень ефективності її експлуатації. Досліджувані з низьким рівнем совістливості схильні наносити шкоду тим чи іншим природним об'єктам.

Таким чином, серед досліджуваних, які проживають у сільській місцевості домінують соціальні цінності, а у жителів міста – Я-цінності. Жителі міста на статистично значущому рівні є більш екоорієнтованими. Досліджуючи екологічні диспозиції було виявлено, що для жителів сільської місцевості характерна колаборативна та несесітивна екодиспозиції, а для жителів міста – совмісійна та совметральна. Отримані результати свідчать, що у досліджуваних (незалежно від місця проживання) прояв відповідальності залежить від значущості та важливості ситуації. З'ясовано, що екологічні та моральні цінності, а також колаборативна диспозиція більш характерна та значуща для осіб з високим рівнем відповідальності. Для респондентів з низьким рівнем відповідальності характерні Я-цінності, індіферентна екоціннісна диспозиція, несесітивна екоціннісна диспозиція. Було діагностовано, що найбільш совістливими виявилися жителі сільської місцевості. Отримані результати свідчать, що у свідомості респондентів із високим рівнем совістливості є усвідомлення необхідності взаємодіяти з природою на основі співпраці.

Hlukhava T., Astapchuk S.

ENTREPRENEURIAL SKILLS DEVELOPMENT VIA IT-TOOLS

Support for entrepreneurship has never been more important than it is now. There is a lack of an entrepreneurial culture in some companies and organizations. Today entrepreneurship is vital to